

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.9 (477)

С. О. Бичін
*здобувач**Донецького юридичного інституту МВС України***РІВНІ, ТИПИ ЗАПОБІЖНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, А ТАКОЖ МЕХАНІЗМ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Система запобігання злочинності знаходиться у постійному русі. Вона є залежною від багатьох факторів, в останній час особливо – від реалізації політичної волі, виконання міжнародних зобов'язань України [1, с. 8-19]. Це безпосередньо відображається на стані чинного законодавства, завдяки якому в цілому формуються стратегія запобігання злочинності та знаходять свій вияв тактичні фактори протидії. Одним із таких проявів на сьогодні є нова, за своєю суттю, детективна діяльність як державних органів, так і приватних організацій (установ). Певну частину функціонального призначення такої діяльності займають запобіжні щодо злочинності функції. Тому гострої актуальності набувають питання дослідження сутнісних ознак запобіжної детективної діяльності, а від цього – онтологічне розуміння цього виду соціальної практики.

Слід відмітити, що питанням розвитку та науково-практичного забезпечення запобігання злочинності присвятили свої праці такі вітчизняні вчені, як М. І. Бажанов, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. М. Бесчастний, П. С. Берзін, В. І. Борисов, Б. М. Головкін, Н. О. Гуторова, В. К. Грищук, О. О. Дудоров, О. М. Костенко, О. М. Литвинов, В. А. Мисливий, А. А. Музика, Є. С. Назимко, В. О. Навроцький, М. І. Панов, В. В. Сташис, А. В. Савченко, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, В. О. Туляков, В. І. Тютюгін, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. В. Шаблистий та інші вчені. Однак, питання запобіжної детективної діяльності ще не знайшли свого комплексного дослідження.

Тому, метою цієї статті є встановлення рівнів, типів запобіжної детективної діяльності, а також механізму її реалізації.

Слід відмітити, що інтегративна система організованого запобігання злочинності, котра об'єднує різні запобіжні заходи, здійснюється на трьох рівнях: загально-соціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному [2, с. 84], які полягає у наступному:

– державне загально-соціальне запобігання злочинності, тобто усунення суспільних передумов злочинної неминучості (чинників, що безпосеред-

ньо або опосередковано формують чи викликають різну за глибиною стійкості людську соціальну недосконалість або сприяють поширенню її проявів). Загально-соціальне запобігання злочинності – це насамперед комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин й усунення разом з тим причин і умов негативних явищ взагалі і злочинності зокрема. Загально-соціальне запобігання – основний засіб зменшення інтенсивності злочинних проявів шляхом здійснення у державі таких довготривалих заходів, які поступово витискують чи обмежують криміногенний потенціал соціальних, політичних та економічних суперечностей різних верств населення;

– спеціально-кримінологічне запобігання злочинності розглядається як комплекс довготривалих заходів, спрямованих на різні ланки ланцюгу розвитку злочинної поведінки. Спеціально-кримінологічне запобігання злочинності є загальною назвою сукупності різноманітних за спеціалізацією, професійністю, масштабністю, суб'єктами, криміногенними явищами, можливостями досягнення цілей та інших видів діяльності державних і приватних органів, установ, підприємств, громадських організацій, соціальних об'єднань, громадян та відповідних їх компетенцій конкретних заходів одноразового чи тривалого характеру, що мають за мету скоротити кількість злочинних проявів, послабити криміногенну обстановку в країні, не допустити вчинення злочинів або припинити вже розпочаті злочини, про які стало відомо правоохоронним органам.

– індивідуальне запобігання злочинності – це різновид запобіжної діяльності щодо конкретної особи. В основі індивідуального запобігання злочинам лежать обґрунтоване припущення, прогноз і правова підстава, що та чи інша особа потенціально може вчинити злочин. Об'єктом індивідуального запобігання злочину є: поведінка та спосіб життя осіб з великою імовірністю вчинення злочину; спеціальні елементи їх особистості, які відображають антисуспільну спрямованість; соціально значущі при формуванні і реалізації

останньої деякі психофізичні особливості індивідів; несприятливі умови оточуючого таку особу середовища та життєвого укладу; інші довгострокові діючі обставини, які визначають криміногенну ситуацію і полегшують вчинення злочину [3, с. 211-213].

Запобіжна детективна діяльність здійснюється саме спеціально-кримінологічному рівні та передбачає систему державних органів та їх посадових осіб (державна запобіжна детективна діяльність), приватних осіб та їх об'єднань (приватна запобіжна детективна діяльність), діяльність яких спрямовується на запобігання корупційній злочинності, недопущення вчинення злочинів або припинення вже розпочатих злочинів, повідомлення про злочини державним правоохоронним органам.

Важливою є позиція науковців, котрі виділяють рівні протидії злочинності стосовно групового суб'єкта діяльності: перший – діяльність на рівні великих соціальних груп, другий – на рівні малих соціальних груп, третій – на рівні окремої особи [4, с. 166]. Саме такий підхід є корисним для вивчення запобіжної детективної діяльності, оскільки діяльність детективів НАБУ включає в себе усі три ланки, а діяльність приватних детективів – в основному реалізується на рівні окремої особи.

Діяльність кожного суб'єкта запобіжної детективної діяльності характеризуються знаходять свою специфіку в юридичних зв'язках запобіжного впливу та елементів його механізму, а також юридичних режимів реалізації цієї діяльності.

Слід відмітити, що запобіжна діяльність державних детективів відноситься до репресивного типу, оскільки діяльність державних детективів та їх підрозділів, перш за все, спрямована на пошук винних у вчиненні злочинів, забезпеченні процедури їх притягнення до кримінальної відповідальності та, як наслідок, виявлення причин та умов злочину. Державні детективи уповноважені застосовувати до осіб, що вчинили злочин, примусові заходи кримінального процесуального характеру.

Запобіжна ж діяльність приватних детективів відноситься до неспресивного типу, оскільки спрямована виключно на повідомлення правоохоронним органам про злочини, що стали відомі у процесі здійснення детективної (розшукової) діяльності. Приватні детективи не наділені правом застосовувати примусові заходи кримінального процесуального характеру. Приватні детективи можуть застосовувати до осіб заходи примусу, які дозволено застосовувати кожному члену суспільства.

Слід зазначити, що у фаховій літературі по-різному називають зазначений критерій класифікації запобіжної діяльності. В. В. Голіна за специфікою запобіжної діяльності виокремлює таких

суб'єктів, які: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують, спрямовують та контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє управління і координацію окремими напрямками і учасниками протидії злочинності; 3) виявляють та пізнають об'єкт попереджувального впливу та інформують про них інших суб'єктів; 4) виконують попереджувальні заходи щодо випередження, обмеження, усунення криміногенних явищ та процесів, захисту соціальних благ і особи; 5) реалізують заходи щодо запобігання і припинення злочинів і злочинності [5, с. 150-151]. Слід відмітити, що у кожному суб'єкті детективної діяльності властива особлива структура запобігання злочинності.

Безумовно, усі суб'єкти детективної діяльності в Україні є спеціалізованими. З упровадженням у соціальну практику особливого виду діяльності із запобігання злочинності – детективної діяльності – в Україні створено нову форму організації оперативно-розшукових заходів та досудового слідства (яка передбачає шляхом об'єднання слідчих та оперативних підрозділів, створення підрозділів детективів у складі Національного антикорупційного бюро, наділивши таких детективів повноваженнями зі здійснення як оперативно-розшукових на підставі оперативно-розшукових справ, так і гласних та негласних слідчих (розшукових) дій) під час кримінального провадження. Відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» підрозділи детективів здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії [6]. Щодо приватної детективної діяльності, то запобігання злочинності здійснюється в контексті надання приватних детективних послуг.

Слід окремо зупинитись на організаційній (управлінській) складовій запобіжної детективної діяльності. Загальна структура та чисельність, а також повноваження щодо управління запобіжною детективною діяльністю НАБУ визначено у статтях Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Окремі аспекти управління запобіжною детективною діяльністю полягають у тому, що:

а) директор НАБУ: несе відповідальність за діяльність Національного бюро, зокрема законність здійснюваних Національним бюро оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод осіб; організовує роботу Національного бюро, визначає обов'язки першого заступника, заступників Директора Національного бюро; координує і контролює діяльність його центрального та територіальних управлінь; призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного бюро; затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Національного бюро; забезпечує відкритість та

прозорість діяльності Національного бюро відповідно до цього Закону; звітує про діяльність Національного бюро в порядку, визначеному цим Законом тощо;

б) директор територіального управління Національного бюро: організовує роботу відповідного територіального управління щодо виконання повноважень Національного бюро, наказів і розпоряджень Директора Національного бюро; вносить Директору Національного бюро пропозиції щодо структури та штатної чисельності відповідного територіального управління тощо;

в) Національне бюро, як орган державної влади: здійснює оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів; здійснює інформаційно-аналітичну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро; звітує про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи тощо.

Щодо управління запобіжною приватною детективною діяльністю, то пряме управління нею не передбачено. У проекті Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» передбачено такі ознаки координації цієї діяльності: дозволено Міністерством юстиції України; повідомлення Міністерства юстиції України про створення, реорганізацію або ліквідацію об'єднання приватних детективів; Міністерство юстиції України забезпечує ведення Єдиного реєстру суб'єктів приватної детективної; порядок видачі свідоцтва про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю затверджується Кабінетом Міністрів України тощо.

Ч. 1 ст. 19 законопроекту встановлювалась заборона втручатися у діяльність приватних детективів, вимагати від них відомості, що становлять професійну таємницю приватних детективів.

Надання виключно Міністерству юстиції окремих дискреційних ознак унеможливило належне гарантування запобіжної діяльності приватних детективів. з метою комплексного забезпечення їхньої діяльності зазначені функції слід надати Міністерству внутрішніх справ України.

Таким чином, за структурою механізму реалізації запобіжної діяльності:

а) НАБУ: визначає завдання, форми (політику боротьби з корупційною злочинністю), планує, спрямовує та контролює її; здійснює безпосереднє управління і координацію окремими напрямками і учасниками протидії корупційній злочинності; виконують попереджувальні заходи щодо випе-

редження, обмеження, усунення криміногенних явищ та процесів корупційного характеру. В цілому – управління, координація та безпосередня запобіжна діяльність;

б) приватні детективи: інформують правоохоронні органи про виявлені у ході професійної діяльності злочини та у певній частині реалізують заходи щодо запобігання і припинення злочинів і злочинності. В цілому – допоміжна та, у певних випадках, безпосередня запобіжна діяльність

У разі відходження від чистоти запобіжної термінології, слід зазначити, що механізм запобіжної діяльності державних детективів полягає як у профілактиці злочинів (заходи щодо виявлення та усунення (блокування, нейтралізації) причин, умов, інших детермінант злочинності), так і у безпосередній протидії злочинам, запобіжна ж діяльність приватних детективів зосереджена на фіксації фактів вчинення злочинів або готування до них, однак має бути скоригована у бік профілактики.

Література

1. Назимко Є.С. Зарубіжний досвід кримінально-правової регламентації інституту покарання неповнолітніх : монографія / Єгор Сергійович Назимко, вступне слово та загальна редакція д.ю.н., проф. О.М. Литвинова; Донецький юридичний інститут МВС України, Кримінологічна асоціація України. – К. : КНТ, 2015. – 368 с.
2. Курс лекцій по кримінології : учебное пособие / под ред. проф. И. Н. Даньшина (Общая часть) и проф. В. В. Голины (Особенная часть). – Х. : Одиссей, 2006. – 280 с.
3. Голіна В. Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності / В. Голіна // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 2006. – № 3. – С. 206–214.
4. Кримінологія / под ред. проф. Н.Ф. Кузнецовой, проф. Г.М. Миньковского. – М. : БЕК, 2003. – 556 с.
5. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 440 с.
6. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 1698-18. Відомості Верховної Ради, 2014, № 47, ст. 2051.

Анотація

Бичін С. О. Рівні, типи запобіжної детективної діяльності, а також механізм її реалізації. – Стаття.

У статті досліджено рівні та типи запобіжної детективної діяльності. Окрему дослідницьку увагу приділено механізму реалізації запобіжної детективної діяльності.

Зазначається, що запобіжна детективна діяльність здійснюється на спеціально-кримінологічному рівні та передбачає систему державних органів та їх посадових осіб (державна запобіжна детективна діяльність), приватних осіб та їх об'єднань (приватна запобіжна детективна діяльність), діяльність яких спрямовується на запобігання корупційній злочинності, недопущення вчинення злочинів або припинення вже розпочатих злочинів, повідомлення про злочини державним правоохоронним органам.

Державна детективна діяльність відноситься до репресивного типу, недержавна – до нерепресивного. Механізм запобіжної діяльності державних детективів полягає як у профілактиці злочинів, так і у безпосередній протидії злочинам. Запобіжна діяльність приватних детективів зосереджена на фіксації фактів вчинення злочинів або готування до них, однак має бути скоригована у бік профілактики.

Ключові слова: детектив, злочинність, запобігання, рівень, тип, механізм реалізації.

Аннотація

Бычин С. А. Уровни, типы предохранительной детективной деятельности, а также механизм ее реализации. – Статья.

В статье исследованы уровни и типы предупредительной детективной деятельности. Отдельное исследовательское внимание уделено механизму реализации предупредительной детективной деятельности.

Отмечается, что предупредительная детективная деятельность осуществляется на специально-криминалогическом уровне и предусматривает систему государственных органов и их должностных лиц (государственная предупредительная детективная деятельность), частных лиц и их объединений (частная предупредительная детективная деятельность), деятельность которых направлена на предотвращение коррупционной преступности, недопущение совершения преступлений или прекращение уже начатых преступлений, сообщение о преступлениях государственным правоохранительным органам.

Государственная детективная деятельность относится к репрессивному типу, негосударственная – к нерепрессивному. Механизм предупредительной деятельности государственных детективов заключается

как в профилактике преступлений, так и в непосредственной противодействии преступлениям. Предупредительная деятельность частных детективов сосредоточена на фиксации фактов совершения преступлений или приготовления к ним, однако должна быть скорректирована в сторону профилактики.

Ключевые слова: детектив, преступность, предупреждение, уровень, тип, механизм реализации.

Summary

Bychin S. O. Levels, types of preventive detective activity, as well as the mechanism of its implementation. – Article.

The article examines the levels and types of preventive detective work. Separate research attention is paid to the mechanism for the implementation of preventive detective work.

It is noted that preventive detective work is carried out at a special criminological level and provides for a system of state bodies and their officials (state preventive detective work), individuals and their associations (private preventive detective work), whose activities are aimed at preventing corruption crime, preventing the commission offenses or termination of already initiated offenses, reporting on public law offenses to the police.

State detective activity refers to the repressive type, non-state – to non-repressive. The mechanism of preventive activities of state detectives is both to prevent crimes and to directly counter crimes. The preventive activities of private detectives are focused on fixing the facts of committing crimes or preparing for them, but should be adjusted in the direction of prevention.

Key words: detective, crime, warning, level, type, implementation mechanism.